

APROXIMACIÓ ALS PAISATGES LITERARIS

Breu tria de textos literaris per a reflexionar sobre el paisatge empordanès Àngel Rodríguez

Eugeni d' Ors, la visió noucentista.

Text 1

“Heus aquí la llista d'algunes coses que per als grecs i la cultura grega eren desconegudes o resultaven repugnants i que sembla desitjable que vagin reduint la seva part, sinó eliminant-ne del tot dins la cultura del Nou-cents: (...)

El paisatge i el sentit del paisatge.”

EUGENI D' ORS. *Índex. Glossari*, 9-01-1921 p.323-324. Edicions 62 i “la Caixa”, 1982.

Text 2

“El Bosc ha constituït per molta estona un dels tòpics més estimats dins la poesia catalana. L' elogi del Bosc, ella l' ha fet en varis metres, i molt sovint amb un singular accent agressiu, contra aquelles coses que, no sent bosc, s' entenia que li eren com oposades. Assolia així el Bosc per damunt son valor estètic, i higiènic, una mena de valor moral, i patriòtic i tot...Del Bosc se deia, com del cim de les muntanyes, que allí s' hi troba la veritable Catalunya...”

4-3-1909.Glosari. *El Bosc*. p.84-85

Text 3

“I encara, en la nostra conversa sobre jardins, oh mon Jardiner dilecte i viatger, un punt ha restat en l' aire: el de la rehabilitació del xiprer, a què ens inviteu. Cap altra empresa, ja ho sabeu, se' m faria més grata al cor. ¿No us ho havia dit alguna vegada, com jo amaria que la nostra plaça Catalunya fos plantada, en lloc de palmeres, de xiprers -de xiprers i rosers- com el camí de Florència a Fièsole? Valdria això com donar a la plaça i a la ciutat, una carta més, de noblesa... I no ignoreu, tal vegada, que els xiprers són els arbres qui abriguen dalt de tot de l'opulenta escala, la caseta quadrada i nua de l' Octavi de Romeu.

Teniu tota la raó al dir-nos que el xiprer podria ésser l' element cabdal quan intentéssim un tipus ben nostre dels jardins. De fet, aquest tipus no existia ja, fins a cert punt, i no entrava ja en ell, el nostre arbre noble, el de l' atapeïda i vellutada túnica?

Grans xiprers flanquegen encara, ací i allà, en terres de gent catalana, blanques masies, solanes i porxos ben proporcionats i rodons. La major part, emperò, n' han sigut llevats per culpa del gust plebeu i en holocaust al bon humor dels propietaris i propietàries.

EUGENI D' ORS. *Glossari. Els xiprers*, 3- 11-1913. p.212-213.

Text 4

No n'hi ha prou amb dur l' arbitrarietat als jardins cal fer-la escalar les muntanyes - La muntanya, tal com la fatalitat la deixa, pot ser un instrument de mal: de vegades, per sa excessiva pendent, llisquen allaus terribles que, com la de Barèges en l' hivern passat, fan obra crudel de devastació. Així deu l' art reprendre-la, la muntanya, i arbitrar-la en arquitectura.

(..)Bella obra. Simple continuació de les més commovedores que ha fet l' home sobre la terra: *omplir les muntanyes de camins*. Així les muntanyes, amb camins i arquitectures contra les allaus seran un dels confortos més solemnes de l' energia humana. Ja que les haurà definitivament esclavitzat.

EUGENI D' ORS.Glosari. *L' arranjament de les muntanyes*. 3- 11-1909.p.47-48

Prudenci Bertrana, la visió romàntica

Text 5

“Què és allò pare?

(...)

-Les muntanyes!

Oh, quina revelació Les muntanyes! Jo, que en la meua inexperiència de nen ciutadà les creia tan ofegadores, tan properes, tan plenes d'arbres raquítics i pedruscall, de caminets i barraquetes! S'hi podria anar en aquelles muntanyes? Què hi hauria? Per què es veien tan llises? Eren blaves les roques i els arbres i les cases d'aquelles muntanyes?

(..) Les muntanyes! Devien ésser el límit de la terra! “

PRUDENCI BERTRANA. Primera visió. Les proses bàrbares. Editorial Bruguera p. 13

Text 5

“Aquella era la millor hora per a l'aguait. Jo espiava, doncs, il·lusionat, per una mena d'esclatxa oberta en els ginestells. Ningú no pot arribar a sospitar l'interès que desperta guaitar així per un foradic. És una emoció nova, difícil d'explicar. Un comprèn que res ni ningú no es malfia de nosaltres i que tot succeirà allí com si no hi fóssim. Se sent la inquietud de descobrir quelcom meravellós que la nostra franca presència evitaria. Alguna revelació del sentiment de les coses, algun desig enigmàtic, algun impudor mal somniat. Qui sap si els arbres, les pedres, les flors i les moltes esperen a manifestar-se quan no són vistos, en el secret íntim de llur veïnatge etern!”

PRUDENCI BERTRANA. La figuera dels somnis. Proses bàrbares. p.39-40

Text 6

(...) m'asseia en les roques encara no assolellades, deliciosament fresques. Les eflorescències dels líquens que les cobrien i els variats insectes, a penes albiradors, que transitaven entre aquelles ramificacions ocroses, verdes, grises, brunes,- selves colossals, dirien els insectes-, constituïen un altre bell motiu de meditació. ¿Qui sap si algun d'aquells pugons vermellorsos em mirava amb telescopi? ¿Em creien un déu perquè arrabassava amb les ungles el crostisser humit que recobria el granet de llur planeta? Si ells haguessin parlat, amb quanta senzillesa m'haurien fet almoïna d'apel·lar-me immens! I, tanmateix, dels pugons a la roca, de la roca a mi, de mi a la terra entera, no hi havia diferència apreciable, amidats amb la terrible escala que va de l'infinitament gros a l'infinitament petit. I tots junts esdeveníem pugons, volves, àtoms invisibles; erem iguals enfront de l'immesurable!(...)”

PRUDENCI BERTRANA. *En Busqueta*. Les proses bàrbares. p. 56-57.

Text 7

“No us encaparrí mai l'encreuament laberíntic dels bells camins de solitud; tots són bons, en tots hi ha poesia; al capdavant de tots, hi trobareu una visió de rusticitat senzilla i encantadora: l'enderroc d'una masia, una cabana de bosquerol abandonada (...)

Oh! les grans i esplendoroses ciutats de l'estranger, la sublimitat dels Alps i de les cascades del Niàgara...I bé, sí, però digueu-me: quines honestes o desoladores belleses s'amaguen en la blavor de la petita muntanya que s'albira des de casa vostra?

-Ningú no ho sap!”

PRUDENCI BERTRANA. *Els bells camins que no menen enlloc*. Les proses bàrbares. p.88-89

Text 8

“Les maresmes en els dies serens i quiets no tenen pas gaires encants per a un caçador. Els animals que les poblen habitualment fan llur vida inconeguda en els racons més inexplorats de les “llaunes” i en els interiors de les brosses, segurs de no ésser inquietats.

Els ànecs són lluny a gaudir de la bonança del golf. Però, així i tot, sempre veureu sobre la sorra de la platja alguns bernats pescaires, drets, testos i arrengrats. Una curiosa il·lusió òptica us els fa semblar colossals fins al punt que els pendríeu per persones.

En canvi, en dies de tempesta, les fotges negregen en les gorgues; les perdius rascles passen acarrerades i rabents; els ànecs, als quals el mar enfurismat no dóna habitatment, revolen seguint indecisos i desconfiats; les fredelugues voleien per les closes com trossos de paper, a mercè de les regolfades de l' oratge, i, molt enlaire, seguint una ruta sols d' ells coneguda, passen grans camallargs d' ales amples com llençols, el coll estirat, les potes enrera, marxant en ordre, com un rengle de misterioses creus fugint de la terra, devers regions ignotes. “

PRUDENCI BERTRANA. *Les maresmes. Sant Pere Pescador*. Les proses bàrbares. p.164

Pere Coromines, el paisatge vist com un pessebre

Text 9

“(…) Per entremig d' unes i altres muntanyes ens guaita l' avi Canigó, que porta blanca la pellissa, i, com si volgués resguardar-nos del Ponent malèfic, la Mare de Déu del Mont estén la seva ampla tossa, servant el dolç secret de tantes verges que l' esperança de properes núpcies feu relliscar de dalt a baix de la pedra rossolanta. I aixís va cloent-se la corona, quasi aplanada cap al Sud, fins a la mar, per la serra dels Montgrins, que sembla una immensa ratapinyada, i les comes baixes de l' Escala, que empenyen per guaitar aigües endins les Illes Medes. Ai, belles muntanyes de l' Empordà, per més que en siguin gemades les aigües de les vostres fonts, encara ho són més les maternals memòries que serveu per a mi! Vosaltres sou les meves muntanyes de Judea; en les vostres delitoses valls hi he imaginat tots els Betlems de la meva infància, i es és per les vostres rutes boscanes per on arribaren els meus Reis de l' Orient.”

PERE COROMINES, *Les gràcies de l' Empordà*. Editorial Selecta p. 28 . 1919-1951

M. Àngels Anglada, el paisatge culte

“No hi ha res mesquí per a uns ulls àvids, tot els crida(…)”

M. ÀNGELS ANGLADA *Viola d' amore*. Edicions Destino, p.129

Text 10

Tot aquest petit món que veia, totes les contrades de noms bellíssims i catalans -SantGenís de les Fonts, Sant Andreu de Sureda, Les Alberes, els Aspres més llunyans- havia estat la vall closa del poeta d' Illa del riberal, Josep-Sebastià Pons. Res no havia quedat fora de la seva mirada, ni dels seus versos de caient d' ombra i de sol: la música dels ocells i de les fonts, “aquell temps platejat de les olives”.

M. ÀNGELS ANGLADA. *Viola d' amore*. Edicions destino. p. 120-121.

Text 11

La nit del divendres hi havia prou claror -tènue, difusa- per deixar veure el Canigó nevad. La primera i quasi prematura neu del muntanya no resplendia, simplement es veia una gran taca clara, suspesa entre els turons més baixos i el cel.

M. ÀNGELS ANGLADA. Viola d' amore Edicions destino. 1983-1992 , p. 19

M. Rosa Font i Massot, la mirada precisa.

Text 12

El perfum de les fulles dels geranis (per què tenen el mateix perfum de la terra mollà?) es va barrejar amb els dels rajols de l' eixida. Els líquens que hi creixien formaven taques grogues rivetejades per cercles de color blanc. Si hi passaves el dit, descobries el relleu del planeta en miniatura: ara una muntanyeta, ara un altiplà. Les capes de líquen s' esponjaven per protegir-los. “

m. ROSA FONT I MASSOT. L' ombra del freixe. p. 50

Text 13

En Josep es va estirar a l' herba. El riu surava com una serp cansada sobre un llit relliscós, ple d' algues. Semblava que volia parlar, però a cada pas, mentre avançava cap al mar, emmudia més i més i acabava enterrant sota les aigües la seva veu esquerra. Sobre les tiges emmandrides, vinclades pel pes del cos que aguantaven, hi transitaven minúscules aranyes marronoses. Una marieta pigallada estenia les seves ales nacrades en un vol ras i curt. Tot respirava, vora el riu. Les formigues es desplegaven per les vores humides, entre els joncs florits i els brots poderosos dels petits pollancre. Indiferents a tot, recorrien el mateix camí fins arribar al niu: un pilonet de terra salivada amb un forat negre al mig.

Es podia sentir el cant de tots els insectes: de les llagostes esquivant els lleus corrents d' aire, desafiant la calor creixent del migdia; dels sabaters que lliscaven elegants sobre la superfícies de l' aigua; dels escarabats amb banyes alçades i les potes cobertes de petites punxes. “

M. ROSA FONT I MASSOT. L' ombra del freixe. Editorial Barcanova 2003. p. 65

Text 14

(...)Però havia estat diferent, el pare. La Berta en recordava la rialla, una rialla tendra, encomanadissa, que persistia com la veu del vent. Quan encara era una nena, ell li havia ensenyat a distingir els ocells pel seu cant. “Escolta bé, Berta: això és un rossinyol. I això una cadenera. I una tórtora. Sents el que diuen les fulles dels arbres, les tiges de les herbes, les potes dels insectes? Escolta bé l' om del pati! Les seves fulles parlen d' aigua. I la llagosta, no sents com s' aferra amb les potes als brincs afilats del rostoll? “

M. ROSA FONT I MASSOT. L' ombra del freixe. Editorial Barcanova. 2003, p.77.

Carles Camps Mundó, ut pictura poesis

Text 15

La carretera travessa com una decidida mirada endavant que prescindeix del que deixa a banda i banda un paisatge encara fet d' enèrgiques pinzellades de color, de pinzellades matèriques, de segures pinzellades de tons vius i càlids, però on ja comencen a apuntar els primers *sfumati* de tardor, els tons apagant-se en llunyania -encara que d' aquí a uns dies oferiran inútilment la resistència agònica dels grocs, els marrons i els ocres-, els tons cada cop més indecisos, que, juntament amb les fulles, s' aniran desprenent de mica en mica de tot, com si la pintura a l' oli s' anés diluint en aiguada abans de desaparèixer completament de la naturalesa tot el que és pictòric i quedar, com descobrireu quan torneu al poble qualsevol cap de setmana d' hivern, reduïda a dibuix: aquells arbres sense fulles perfilats com a llapis contra el cel blanc fred, aquelles ratlles precises, -fetes d' un sol traç- dels arbustos, l' extensa quadrícula de les feixes nues, travessada per les paral·leles que s' ajunten a l' infinit d' uns camins que sempre porten a la distància impossible d' algun punt de fuga, tot plegat com un gran esbós a l' espera que la paleta primaveral de la rebrotada a acolorir amb denses pinzellades vegetals. “

CARLES CAMPS MUNDÓ. Com els colors a la nit. Edicions de l' Albí. 2006, p. 65-66

Poesia reivindicativa: Enric Casasses i Esteve Sala

gran pi gros de vilanera ets tocat per mans sagrades
QUI ET TRABUQUI PRINGARÀ
ROSEGAT FINS ALS PINYONS

esplanades del ter vell
antigues i consagrades
QUI US VIOLI NO TINDRÀ
REPÒS NI EN EL MÉS ENLLÀ

hortet i caragolins
riquesa de veritat
QUI US ESCOMBRI ACABARÀ
PIDOLANT CARITAT

MAL NEGOCI FER DINERS
SE'LS ENDÚ LA TRAMUNTANA
la tramuntana darrera
que ja us truca a la finestra

l' únic refugi i riquesa
és a sota aquest turó
DEL CONVENT DE VILANERA
I NI DÉU NO EL TOCARÀ

la terra és molt delicada
i també té una mà molt forta
QUE US TRENCARÀ LES PILOTES
I SABREU EL MAL QUE FEU QUIN MAL QUE FA

i no digueu que només
us crido malastrugança
TANT DE BO QUE ELS VOSTRES
FILLS NO ES CRIÏN EN L' ABUNDÀNCIA

gran pi gros de vilanera ni vius te m' arrencaran
ETS LA MARCA DE LA TERRA
I AI DE QUI ET VULGUI FER MAL

ENRIC CASASSES. 2002 Poemari de Vilanera. Fòrum l' Escala- Empúries, p. 11

GEOMETRIA

Els caps quadrats profanen velles terres.
En tallen arbres, n'ensorren camins,
desarrelen pluges, perforen serres,
desvien rius, o emmerden amb garrins.

Juren que actuen en nom del progrés,
o que han de tenir prosèlits feliços
perquè cap d'ells, se'n puguin queixar més,
i poder menjar plegats molts d'anissos.

I així, si han de prendre les decisions,
que els seus fidels addictes els comanen,
esventren arbres, camps, rius, i raons,
i es venen a un confort que tot reclamen.

Un d'ells, cregut i diligent com cal
se sent molt fort entre els cercles propers:
triangles fermes, piràmide feudal
de lleis poc clares, poder i diners.

Per dissenyar un món planer i perfecte,
aprovo carreteres, ports i ponts,
i no vull fer més cas a cap inepte:
¡ faré el que em passi pels cordons !.

Aixecaré rectangles industrials
amb altres naus que ofeguïn horitzons;
tancaré el pas a homes i animals,
amb trens, polígons i urbanitzacions.

ESTEVE SALA I CASELLAS
Poema inèdit